

Kua Waipuketia a Waihōpai

Tēnā koe, ko Peti taku ingoa.

Kei te kī taku pūrongo kura he kōtiro āhua pūmahara ahau. Koia pea te take e pānui pukapuka ana au i te nuinga o te wā – he tino hiahia nōku te pānui pukapuka. Koia te take pea he tino pai hoki ki a au ngā mahi rangahau.

Ka māngaingai te hīkoi mai a Peti ki roto i te kīhini o Mere me te whakatakoto i tana pēke kura ki te taha o te tēpu. Mutu mai te kura, noho ai ia i te taha o Mere, te hoa o tana whaea, tae noa kia mauria atu ia e tana whaea i muri i te mahi.

“Kua pēhea tō rā i te kura?” ka pātai a Mere.

“Pai tonu,” tā Peti whakahoki. “Kua tata oti i a au taku mahi rangahau mō ngā parekura o Aotearoa.”

“E pā ana tō mahi rangahau ki tēhea parekura?” ka pātai a Mere.

“Tēnā, e maumahara ana i taku pāpā e kōrero mai ana mō ngā waipuke nunui i tūpono rā i mua i taku whānautanga, i te wā e noho tonu ana ia i te taha o ōna mātua i Waihōpai. Nā reira ka whakatau au ki te mahi i taku mahi rangahau mō taua waipuke. Kei te pīrangi ki te kite?”

Ka tuohu a Peti me te huaki i tana pēke. Ka tango i tana mahi rangahau, ka hora ki runga i te tēpu.

“Ko tō matua tērā, nē?” ka pātai a Mere, me te tohu atu i te whakaahua o tētahi tāne pūhou, menemene hoki e tū ana i ngā kaupae o mua o tētahi whare. “E hika, he āhua pūhou tōna.”

“Āe rā, engari i tangohia i ētahi tau ki mua,” te kī a Peti me te menemene. “I te tau 1984, koinā te pono.”

“He aha tēnei tapahanga i te nūpepa?” ka ui a Mere, me te mātai i tētahi naku nūpepa kua kōwhaitia kei roto i te kōpae mahi rangahau. “Te āhua nei, he matapae huarere.”

“Ka tika koe, koinā pū,” tā Peti whakahoki. “Māku e pānui ki a koe, ‘te 26 o Kohi-tātea 1984 – he patapataiāwhā kei Murihiku me Te Rua-o-te-moho mō te 18 haora ka whai ake nei. Ka tūtaki tētahi hau e rere whakateraki-mā-uru ana ki tētahi hau e ahu mai ana i te tonga, ko te ua tātā ki runga i ngā puke te mutunga iho.”

“I tika taua matapae huarere? He ua tātā i puta?” tā Mere pātai.

“E ai ki a Pāpā, āe mārīka. Ki a ia i hīrere mai te ua. I mua i tā rātou haerenga ki te moe i taua pō, ka rongō kōrero mō te wai pātāua i ētahi wāhi o te tāone. Kīhai a Pāpā i tino aro atu i taua wā, engari ka whakaohotia ia e ōna mātua i waenganui pō.”

“He aha ai? I aha nā?”

“Tēnā, i tino nui rawa te rahinga o te wai e heke mai ana i ngā puke. I ngawhā mai ngā awa, kīhai i taea e ngā pakitara pēke ki i te one te aukati i te tere o te wai ki roto i ngā whare, ngā toa, me ngā wheketere. Ko te taunga waka rererangi tonu i raro i te wai e toru mita te hōhonu. I kī mai a Pāpā me whakaputa kōrero te koromatua tērā i kī he mate whawhati tata taua āhuatanga.”

“Tūturu i kino rawa,” tā Mere kē me te tūngou o te māhunga. “Whakaritea anake ai ngā wā mate whawhati tata i ngā wā kua kore e taea e ngā ratonga mate whawhati tata noa pēnei i ngā pirihihana, ngā waka tūroro me ngā kaitinei ahi te āta whaihanga i te tūāhuatanga.”

“Āe rā, me karanga tonu rātou i te ope hōia me te tauārangi kia āwhina,” tā Peti whakautu.

“I aha tō pāpā me tana whānau,” ka pātai a Mere.

“Me neke rātou i ā rātou taonga rei katoa ki ngā wāhi teitei rawa ka taea. I kī mai a Pāpā nā rātou i hiki ake ērā mea ka taea ki roto i te rūmanga. Nā te pēnei, mēnā ka uru mai he wai ki roto i te whare, kāore ngā mea hira e tūkinotia.”

“Ko te tūmanako, i neke hoki i ā rātou matū ki ngā wāhi teitei,” hei tā Mere. “E kore e pai mēnā ka māunu haere ngā mea pēnei i te patu otaota me ngā matū puna kaukau i roto i te pukenga wai.”

“Āe,” ka whakautu a Beth, “me whakarite hoki rātou kia haumarua ā rātou mōkaikai. Nā, ka piki haere tonu te wai. Ka whakarongo rātou ki te reo irirangi ki te rongō i ngā matapae huarere me ngā whakahoutanga rongō. I te mutunga, i pērā rawa te hōhonu o te wai me piki a Pāpā rātou ko tōna whānau ki runga i te tuanui. Waimarie, kua whakaritea kētia e rātou ā rātou rawa whawhati tata, ā, i a rātou ngā mea katoa i hiahiatia i hutia ake ai rātou i te tuanui e te waka whakatopa.”

“E kī rā, he waka whakatopa! I mauria rātou ki hea?”

“Kua whakaritea he pokapū oranga tangata. Heoi anō, ko te tikanga kia tino raruraru aua wāhi i tērā wā. Me whakatahi pea kia 5,000 ngā tāngata, me whāngai, me tiaki hoki i te katoa o aua tāngata. Me hoatu hoki he wai ki a rātou. He rerekē tērā, nā te mea he nui rawa atu te wai huri noa. Engari kāore e whakaetia te inu i te pukenga wai.”

“E kāo, ehara i te haumarua te inu i te pukenga wai nā te mea ka mōrearea pea ki tō hauora,” hei tā Mere. “Kore rawa koe e mōhio he aha kei roto.”

“Kāore i whakaetia kia hoki atu rātou ki te kāinga kia kīia rā anō kua huamaru. I pau tētahi wiki, neke atu rānei, ka whakaetia tēnā. Whakaetia rawatia atu kia hoki ki te kāinga, he nunui rawa ngā mahi whakatikatika. Tirohia tēnei whakaahua.”

Ka āta titiro a Mere ki te whakaahua tawhito e tohua ana e Peti. E whakaatu ana i tō Peti matua, e mau kamupūtu ana, e puruma ana i te wāhi paru i roto i te whare. Kua pūkeitia he whāriki pukuwai me ngā taonga ā-whare pūpūwai hei putu i te papamuri.

“Engari i āhei rātou te hūnuku atu anō ki roto i tō rātou whare, oti kau ana ngā mahi whakatikatika,” hei tā Peti. “I pērā te nui o te tukitukinga ki te tini o ngā whare, kore rawa i whakaetia kia nohoia i muri atu.”

“Kotahi te mea pai i puta mai i taua āhuetanga,” ka kī a Mere, me te menemene ki a ia.

“He aha tērā?” ka pātai a Peti.

“Koinā te pūtake o tētahi kōrero hira rawa mō tō mahi rangahau!”

Me aha tātou i te tūpono mai o tētahi waipuke

I mua

- Rangahaua te waipuke kino rawa atu i pā ki tō rohe me te teitei o te ekenga o ngā wai. Ka taea tō kāinga?
- Me mōhio ka pēhea tō tae atu ki te whenua teitei rawa e pātata ana.
- Mauria atu ngā kararehe ki te wāhi haumarua.
- Rokirokia ngā taonga māpuna kia teitei ake i te taumata e eke ai pea te wai. He wāhi rokiroki pai ngā rūmanga me ngā rūma kei runga, mehemea he ngāwari te āhei atu.
- Whakamaharatia tō whānau ki te rokiroki i ngā matū ki tētahi wāhi teitei, haumarua hoki. Ki te heipū mai tētahi waipuke, ka turuturu mai aua matū, tēnā ka mōrearea pea.

I te tūpono mai

- Whakarongo ki ngā matapae huarere me ngā whakahounga rongo mō ngā tohutohu hei whai.
- Kaua e uru atu ko koe anake ki roto i te pukenga wai.
- Mauria atu ō taonga whawhati tata mēnā me wehe atu koe i tō kāinga.
- Whakamaharatia ngā pakeke ki te whakamau i te wai, me te tinei i te hiko me te kapuni.

I muri

- Kīia ana koe ka haumarua, kātahi ka āhei koe te hoki atu ki te kāinga.
- Kaua e hōpara haere mā ngā takiwā e waipuketia ana.
- Kaua e inu mai i te pukenga wai. Ka tāhawahawatia pea.

Kia mahara: Ko te pūtake o tēnei pakiwaitara ko ngā waipuke tūturu o Murihiku i te tau 1984, ko te mutunga iho ko ngā tukitukinga e \$55 miriona te uara. Kīhai tētahi tangata i mate, engari i mate 12,000 hipi, 100 kau, e 334 poaka me ngā tia e 75.

